

Judith Szalai: Domeniul psihofizic
în gândirea lui Descartes

Această lucrare are ca scop explorarea concepției lui Descartes asupra relației dintre structurile mentale și fizice în cazul pasiunilor și a mișcării fizice voluntare. Se disting trei moduri principale de abordare a problemei minte-corp la Descartes: ontologică, epistemologică și operațională. Se argumentează că a treia este cea mai informativă și că o cunoaștere mai aprofundată a acesteia dezvăluie caracterul *sui generis* al domeniului psihofizic la Descartes. Acesta este confirmat de medicina carteziană psihosomatică prezentată pe scurt în lucrare.

Péter Hartl: Ego cogito, ergo sum

Interpretarea faimosului dicton aparținând lui Descartes are o lungă istorie. Cu toate acestea, rămân nerezolvate o serie de probleme esențiale. Este dificil de găsit o explicație corectă atât din punct de vedere istoric cât și filosofic. În articolul de față vom examina interpretarea performativă a lui Hintikka și vom demonstra că este greșită, iar descrierea fenomenului autoverificării inconsistentă. În partea a doua, argumentăm că scopul lui Descartes în realitate nu a fost să analizeze probleme lingvistice și logice ridicate de așa-zisele „propoziții autodistrugătoare” ci să-și promoveze teoria conștiinței. În opinia noastră, fiecare tălmăcire coerentă și originală a *cogitoului* trebuie să ia în considerare rolul argumentației în contextul întregului sistem al lui Descartes și să realizeze că *Meditațiile* nu reprezintă doar o multitudine de gânduri disparate ci un întreg coerent în care totul se corelează.

Tad M. Schmaltz: Libertatea carteziană
din perspectivă istorică

Intenția acestei lucrări este de a oferi o analiză istorică a dezbaterii asupra liberului-arbitru în contextul polemicilor referitoare la cartezianism în Olanda și Franța secolului al 17-lea, amândouă asociate cu probleme teologice. Lucrarea se concentrează pe *Condamnarea de la Leiden* (1676) și pe *Formula de la Paris* (1691). Primul document a asociat opiniile lui Descartes asupra liberului-arbitru cu arminianismul; al doilea a legat cartezianismul cu jansenismul „eretice, calvinist”. Studiul se oprește și asupra unei variante laicizate a acestor interpretări (greșite) din istoria ideilor din Franța sfârșitului secolului al 18-lea.

Theo Verbeek: Atât de mulți cartezieni...
Diversitate și identitate în cartezianismul olandez

Lucrarea analizează cartezianismul timpuriu olandez din timpul vieții lui Descartes și al generației următoare. Cea mai mare parte a articolului este scrisă din perspectivă istorică; se concentrează asupra strategiei personale de publicare a lui Descartes, a structurii filosofiei sale în evoluție, a mediului înconjurător instituțional întruchipat de diferitele universități olandeze din secolul al 18-lea și a istoriei crizei timpurii în cartezianismul olandez. Ca o concluzie a analizelor istorice, paginile de încheiere oferă considerații asupra ideii novatoare a filosofiei și științei, în special a fizicii, după transfigurarea carteziană a gândirii europene.

László Kvasz: Despre (anti)cartezianismul lui Newton

Lucrarea analizează mai multe indicii ale influenței carteziene în munca științifică a lui Isaac Newton. Argumentează că unele dintre *principiile fundamentale* ale fizicii newtoniene au fost de origine carteziană: Newton îi datorează lui Descartes ideea că legile naturii trebuie să fie universale, trebuie să descrie interacțiuni între corpuri și că aceste corpuri trebuie să aibă un oarecare statut ontologic. Ideile sunt carteziene și reprezintă influența carteziană asupra gândirii lui Newton. În continuare lucrarea demonstrează că unele dintre *problemele* rezolvate de fizica newtoniană au avut rădăcinile în sistemul cartezian. Principalul neajuns al fizicii lui Descartes a fost că descrierea pe care a făcut-o mișcării a fost causal deschisă: un proces fizic poate fi cauzat de un eveniment non-fizic. Newton a umplut această lacună introducând o descriere causală închisă a interacțiunii. Astfel el s-a adresat unei probleme a sistemului cartezian.

Béla Mester: Cartezianismul maghiar
în oglinda tradițiilor noastre istoriografice

Obiectivul articolului îl constituie conturarea viziunii generale a cartezianismului în Ungaria, reflectat în tradițiile istoriografice precum cele ale filologiei, ale istoriei filosofiei, științei, educației și ale istoriei ecleziastice; acestea constituie diferite variații pe aceeași temă - cartezianismul în Ungaria. Pentru înfățișarea acestei analize metaistoriografice, este nevoie de conturarea istoriei reale a cartezianismului maghiar. Vom aborda fundalul ecleziastic, cultural și instituțional, apoi istoria factuală, din perspectiva legăturilor culturale europene, și, de asemenea, caracteristicile dezbaterilor maghiare asupra cartezianismului în timpul secolului cartezian al gândirii maghiare.

Márton Szentpéteri: Filosofia naturii în Transilvania la începutul carierei lui János Apáczai Csere

Articolul este un rezumat al unui studiu mai amplu care compară două modele ale teoriei cunoașterii, și anume cel al enciclopediștilor din Herborn și cel elaborat de János Apáczai Csere. În acest studiu susținem că diferența majoră dintre argumentele herborneenilor și cele ale lui Apáczai Csere constă în separarea domeniului rațiunii de cel al credinței. În timp ce Alsted – urmat de Bisterfeld, Comenius și András Porcsalmi – și-a bazat teoria cunoașterii pe cele trei fundamente corelate ale experienței, gândirii corecte și Sfintei Scripturi după moda tipic trinitariană, Apáczai a adoptat treptat întrebuițarea carteziană a principiului exegetic al „acomodării” care separă cunoștințele dobândite din cartea naturii de cele dobândite din Biblie. În orice caz, este foarte posibil ca una dintre sursele importante care au îndreptat interesul lui Apáczai Csere în această direcție să fi fost dedicată copernicanismului. *Epistola de Terrae Motu et Scriptura Sacra* de G. J. Reticus a fost publicată anonim la Utrecht în 1651 de către Johann van Waesberge, același tipograf care a publicat și principala contribuție a lui Apáczai, *Magyar Encyclopaedia* (Utrecht, 1655). Cu toate acestea, cartezianismul lui Apáczai nu trebuie supraestimat. De exemplu, în *Philosophia naturalis*, când descrie rațiunea umană în termeni împrumutați din *Fundamenta Physices* de H. Regius, în cazul „judicium”-ului Apáczai (spre deosebire de Regius și în concordanță cu *De conscientia* lui William Ames) aplică teoria referitoare la legea naturii care este păstrată de „synthesis” și servită de conștiință – noțiuni foarte familiare din teoria cunoașterii a lui Alsted, care s-a bazat într-o mare măsură pe principiile morale ale scolasticismului protestant.

Gyula Laczházi: Recepționarea teoriei carteziene a pasiunilor în Ungaria

În a doua jumătate a secolului al 17-lea, se poate observa în Ungaria și în alte țări un interes crescut pentru teoria pasiunilor. Acest studiu cercetează indici referitori la recepționarea *Pasiunilor sufletului* a lui Descartes în Ungaria modernității timpurii precum și documente care atestă că textul a fost bine cunoscut printre filosofi cartezieni maghiari. Aceste dovezi pot fi descoperite în tradiția culegerilor de texte din opera lui János Apáczai Csere și a lui János Pósaaházi ca parte a filosofiei naturii, predată în școlile protestante începând din anii 1650. Teoria pasiunilor constituie motivul central al principalei lucrări a lui Miklós Apáti, *Vita triumphans* (Amsterdam, 1686), care poate fi citită ca o interpretare a teoriei carteziene a pasiunilor sufletului. Inspirat de *Institutio* a lui Antoine Le Grand, Apáti și-a propus să scrie o carte despre etică și politică care s-ar baza pe teoria carteziană a pasiunilor sufletului. Alături de Descartes, Apáti a fost profund influențat de *Cogitationes rationales* de Poiret. Deși *Vita triumphans* poate fi privită ca o compilație din surse diferite, este originală în multe privințe datorită selecției surselor și a modului în care Apáti își structurează argumentele împrumutate de la alți autori.

Norbert Zsolt Rácz: Elemente carteziene în predicile unitariene transilvănene din secolul al 17-lea

Lucrarea de față oferă analiza unor predici unitariene transilvănene din perspectiva diferitelor forme de raționalism. Deși doctrina lui Descartes era cunoscută, cartezianismul nu era un punct de dezbateră crucial în cercurile unitariene din Transilvania secolului al 17-lea, așa cum era în colegiile calviniste din vecinătate sau în universitățile din Olanda. Conform argumentării studiului de față, o cauză a acestei lipse de dezbateri ardente era existența unei foarte timpurii, dar solide forme de raționalism paduan în gândirea unitariană. Lucrarea se sfârșește cu o comparație a evenimentelor asemănătoare printre socinienii polonezi și o prezentare a problemelor ridicate de coliziunea argumentelor gândirii umane cu Scriptura.

Gábor Boros: Leibniz despre iubire

Lecturând scrierile lui Leibniz despre dreptul natural sau despre filosofia practică, ne va surprinde frecvența cu care vorbește despre iubire sau bunăvoință. În lucrarea noastră încercăm să legăm aceste fire integrând remarcile despre iubire ale lui Leibniz într-o teorie a pasiunilor. Vom începe cu cercetarea felului în care Leibniz a înțeles pasiunea, pasivitatea și acțiunea, activitatea în general. Vom continua cu explorarea sensului metafizic al iubirii și vom încheia cu rolul iubirii în teoria leibniziană a dreptului natural.

Gottfried Wilhelm Leibniz: De causa Dei

De causa Dei și *Eseurile de teodicee* ale lui Leibniz au fost publicate în același an (1710) la aceeași editură din Amsterdam care publicase mai devreme, în limba franceză, tratatele despre teodicee. Scopul acestui scurt tratat în limba latină – parte a Appendix-ului *Teodiceei* începând cu a doua ediție din 1712 – a fost să ofere un cuprins clasificat metodologic al argumentației scrierilor anterioare pentru cărturari, teologi și filosofi. *De causa Dei* oferă o viziune clară asupra argumentației teodiceei lui Leibniz, formulată contra argumentelor renumitului filosof hughenot, Pierre Bayle (1647–1706) în privința realității răului. Traducerea în limba maghiară se bazează pe ediția lui C. I. Gerhardt: *Die philosophischen Schriften von Gottfried Wilhelm Leibniz*. Weidmannsche Buchhandlung, Berlin, 1875–1890, 7 vol., reed. Georg Olms, 1965, vol. VI, 439–460; cu o comparație a ediției franceze a lui J. Brunschwig: *Essai de théodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal*. Garnier-Flammarion, Paris, 1969; respectiv ediția în limbile latină și franceză a lui P. Schrecker: *Opuscules philosophiques choisies*. J. Vrin, Paris, 2001. Notele ultimelor două ne-au folosit atât pentru traducere, cât și pentru explicații.